

P325

GOF

Gent on Files

@rchieflink

Driemaandelijke nieuwsbrief van 't Archief. Gent on Files vzw - jaargang 11 - nummer 3 - juli 2011

Zicht op de verwoesting van de vrieskamer

Over bier, limonade, ijs en ..... bommen

Toen op zondag 5 september 1943 om negen uur een Amerikaanse formatie van 63 bommenwerpers haar dodelijke last boven Gentbrugge, Ledebeg, Melle en Merelbeke uitgooide, kon niemand vermoeden dat dit de eerste grootscheepse aanval van drie bommenraids zou zijn op het rangeerstation Merelbeke. In totaal maakte deze ene aanval 111 dodelijke slachtoffers en een veelvoud aan gewonden. Dit was grotendeels te wijten aan het feit dat een aantal bommen viel rond de Sint-Antoniuskapel in de Louis Van Houttestraat, net op het moment dat de hoofdmis was beëindigd. Daarnaast waren er zware vernielingen in de Walstraat, de Vredestraat, de Jozef Vervaenestraat, de Verbroederingsstraat, de Leo Tertzweillaan, de Oude Brusselseweg, de Mellestraat, de Adolf Van Ootegemstraat, de Florastraat en de Merelbekestraat.

In Leo Tertzweillaan 41 liep brouwerij De Kroon, eigendom van de familie Van Hecke, zeer zware schade op en werd de bijhorende ijsfabriek nagenoeg totaal vernield. Oorspronkelijk werd er op deze plek in 1898, toen nog de Spoorweglaan of IJzerweglaan 25, een kleine brouwerij opgericht door Cortvriendt-Van Leschen. Een jaar later groeide die uit tot de *Samenwerkende Vennootschap Gendbrugsche Stoombierbrouwerij en Mouterij*, onder leiding van Jules Napoleon Block (° 25 september 1848 - + 25 februari 1925), een jongere broer van Edmond Block (° 25 mei 1842 - + 18 april 1909), die tussen 1891 en 1909 burgemeester van Gentbrugge was. Het bedrijf telde 123 aandeelhouders en brouwde bier voor 650 klanten of duizend biertonnen per week! Zelfs de krant *Vooruit* was onder de indruk van al die activiteit en publiceerde op 26/11/1899 twee artikels met de

Hedendaags kadasterplan met de situering van brouwerij De Kroon, toestand in 1940, Dienst Stadsarcheologie

nodige lofbetuigingen: ...het is eene modelinrichting en zij levert goedkoop, gezond, zonder welkdanige vervalsing. De inrichting heeft hare eigene mouterij als waarborg van goede grondstof en goedkoope voortbrengst, en alles wordt zooveel mogelijk mekanisch verricht, bij middel der nieuwe machienen... en verder: ...zij (de brouwerij) gebruikt noch kleursel, noch alcohol, noch vet, noch sacharine, zooals vele andere brouwers en zij verkoopt het per ton, van 160 – 170 liters voor enkel (bier) 15 frank, voor dubbel (bier) 16 frank en voor speciaal (bier) 20 frank. Het spreekt vanzelf dat wij het bier geproefd hebben en wij aarzelen niet om te verklaren dat het smakelijk, klaar en dan ook gezond is... In 1900 werd het bedrijf onder de naam Brasserie La Couronne of Brouwerij De Kroon overgenomen door de familie A. De Smet-Verniers.

Opmerkelijk is ook dat vanaf dat jaar, dus 1900, het bedrijf vermeld wordt in de *Wegwijzer der Stad Gent*, onder Desmet A.-Verniers, IJzerweglaan 25, Gentbrugge, in 1903 onder Statieboulevard 25 en vanaf 1913 tot na de Eerste Wereldoorlog Spoorweglaan 35. Men brouwde er, volgens een reclameaffiche uit die periode, goed en gezond bier. Rond 1922 moet de bierproductie om ongekende redenen gestopt zijn. Naar alle waarschijnlijkheid zou een bacterie in de kelders van de brouwerij de oorzaak zijn, waardoor degelijk bier brouwen onmogelijk werd. In diezelfde periode werden een aanpalend gebouw of gebouwen verkocht aan de *S.V. Tissage en Teinturerie de Gendbrugge*, die een vestiging had in de Kerkstraat.

In 1926 werd het resterende bedrijf overgelaten aan dochter

Josephina Desmet en haar echtgenoot Pol (Leopold) Van Hecke, en werd het eigendom van die familie. Vanaf 1927 stond het bedrijf onder de naam P. Van Hecke, vermeld in de *Wegwijzer der Stad Gent* onder het adres Tertzweillaan 41. Pol Van Hecke was voordien bakker in de Sas- en Bassijnwijk. Het is niet bekend of de brouwerij toen nog een eigen biermerk had. De brouwactiviteiten waren toen al lang gestopt. Wel hadden zij een eigen spuitwater- en limonademerkt onder de naam Amiral. Verder beschikten zij over een drankendepot, een aftrekkerij, een bottelarij waar bier gebotteld werd en een ijsfabriek. Tijdens het interbellum was dit een florerend bedrijf met meer dan zestig caféafnemers en tientallen klanten zoals vriendenkringen, parochiezalen, culturele en literaire kringen, vooral dan van katholieke

signatuur. Naast dit alles waren zij nog eens *concessionaire de la Brasserie Wielemans-Ceuppens de Bruxelles. La plus importante du Pays*. Het bier voor de bottelarij werd aangevoerd via de spoorlijn langs de Leo Tertzweillaan met het station Gentbrugge-Noord als losplaats. Josephina Van Hecke–De Smet stond in voor de administratie en de siroopaanmaak voor de verschillende limonadesmaken. De oudste zoon Robert Van Hecke was verantwoordelijk voor de bottelarij en stond in voor de leveringen. De tweede zoon Armand, runde na zijn studies aan het college van Melle, vanaf juli 1933 de ijsfabriek, die via de brouwerij van zijn ouders over een vrij groot cliënteel kon beschikken, waaronder cafés en hospitalen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden bij de bombardementen van 5 september 1943 de gebouwen van de brouwerij zeer zwaar beschadigd en werd de ijsfabriek volledig vernield. In het kader van het indienen van een schadeclaim werd er door Robert of Armand de dag na de bombardementen een fotografische registratie aangelegd van de verwoestingen aan hun bedrijf. Achttien van deze gedigitaliseerde beelden worden bewaard in de fototheek van het Stadsarchief onder inventarisnummer 2011/28. Uit volle oorlogsperiode waar fotografische producten voor burgers toch schaars en duur waren, zijn dergelijke registraties vrijwel uniek. In de meeste gevallen werden beschrijvingen van oorlogsschade aan de hand van verslagen en aanduidingen op plannen geregistreerd.

De totaal vernielde ijsfabriek werd niet meer heropgebouwd, en de resterende beschadigde gebouwen werden zo snel mogelijk hersteld of vervangen door nieuwe constructies. Enkele bedrijfsgebouwen met sporen van herstellingen, onder

Zicht op de zijgevel van de mouterij na de derde voltreffer

meer de mouterij, zijn tot op de dag van vandaag deels bewaard gebleven. Na de oorlog verminderden de activiteiten en bleven enkel nog de bottelarij, spuitwater en limonade voortbestaan. Vanaf 1948 stond het bedrijf in de *Wegwijzer der Stad Gent* enkel bekend onder de naam Wielemans-Ceupens. In 1975 werd het bedrijf stopgezet.

Georges Antheunis

BODE, M., *Gentbrugge 1830-1940. Evolutie van plattelandsgemeente naar semi-industriële voorstad of de geschiedenis van een gemeente in de kering*, (Licentieoverhandeling Rijksuniversiteit Gent), Gent, 1984-1985.

MINHEUR, G., Onuitgegeven historische teksten over Gentbrugge, Gentbrugge, niet gedateerd.

VAN HECKE, J.P., mondeling en schriftelijk interview, Sint-Martens-Latem, 2011. *Wegwijzer der Stad Gent, jaargangen 1900-1927 en 1948*, Stadsarchief Gent.

Het Archeologisch Archief

Archeologie is in Gent reeds lang een onmisbare partner in de ontwikkeling van nieuwe kennis over de geschiedenis van de stad en haar omliggende gebieden. Het is echter een veel voorkomende misvatting dat archeologie eindigt bij het opgraven van een site. Tijdens de werkzaamheden op het terrein, wanneer de eeuwenoude aarde zorgvuldig wordt onderzocht, komt

het bodemarchief. Dit bodemarchief is een verzameling van sporen (kuilen, greppels, grachten, graven...) en structuren (muren, beerputten, waterputten, ...) die getuigen van activiteiten van de historische mens op een bepaalde plaats. Tijdens het archeologische veldonderzoek worden die sporen en structuren blootgelegd en uitgegraven om te kijken

Foto Dienst Stadsarcheologie

een archief tot stand dat heel divers van aard is, maar uiteindelijk de enige bron zal vormen die in de toekomst kan worden geraadpleegd.

Archeologen zijn een bijzondere soort wetenschappers. Naast het produceren van een nieuw archief, vernietigen ze tijdens terreinonderzoek hun primaire bron, namelijk

wat er zich in bevindt. Maar blootleggen en uitgraven betekent vernietigen. Het is daarom dat archeologen op het terrein alles zorgvuldig tekenen, fotograferen, beschrijven, bemonsteren... Veelal gebeurt dit onder een verschroeiende tijdsdruk.

Om de werkomstandigheden van een archeoloog beter te kunnen begrijpen, volgt een

klein voorbeeld: je kunt het werk van een archeoloog vergelijken met een historicus die slechts een paar maand de tijd heeft om een serie middeleeuwse charters te transcriberen en te onderzoeken, want nadien worden alle oorspronkelijke documenten in brand gestoken. De historicus moet dan maar hopen dat hij alles goed heeft overgeschreven en bekeken, want hij kan zijn oorspronkelijke bronnen nooit meer gaan bekijken. Enkel zijn notities en onderzoekgegevens zijn hercontroleerbaar.

Na de opgraving wordt het duidelijk dat het archeologisch archief heel divers is van aard. Aan de ene kant is er de opgravingsadministratie, met plannen, beschrijvingen van sporen en structuren, foto's en allerhande lijsten. Aan de andere kant een forse hoeveelheid archeologische vondsten die bij opgravingen in historische stadskernen zeer gevarieerd kan zijn (aardewerk, dierlijk botmateriaal, metaal, glas, leder, hout...). Het schoonmaken, sorteren, digitaliseren, oplijsten en inventariseren van zowel administratie als vondsten is een fikse klus. Afhankelijk van de duur van de terreincampagne zijn er heel wat weken of maanden nodig om deze opdracht af te ronden.

Het leeuwendeel van het archeologisch archief dat zich in het depot van De Zwarte Doos bevindt, bestaat dan ook uit vondstenmateriaal. De grote variëteit en kwantiteit van het vondstenmateriaal maken het natuurlijk mogelijk om er uitgebreide studies aan te wijden en zo aanzienlijke bijdragen te leveren aan de kennis van de site en in het bijzonder van de historische stad en haar inwoners. Maar dat is natuurlijk één kant van het verhaal. Het stockeren en

bewaren van vondsten is een grote verantwoordelijkheid en was voor heel wat archeologen lang een ver-van-hun-bed show. Meestal stopt hun betrokkenheid bij het afgeven van de vondsten aan een depot. Jammer, want het bewaren van vondsten is een zaak die iedereen zou moeten bezighouden en die ook van belang is voor de verdere ontwikkeling van onze kennis over het verleden.

Het is pas de jongste vijf jaar dat de depotproblematiek en de opslag van het archeologisch archief duidelijker in de schijnwerpers komt te staan. Niet geheel onlogisch gezien de grote stijging van het onderzoek in heel Vlaanderen. Waar voordien voornamelijk onderzoek werd gevoerd door (inter)gemeentelijke, provinciale of Vlaamse diensten en instellingen, zien we dat er nu vooral opgravingen worden uitgevoerd door private onderzoeksbureaus. Het probleem is dat veel van die diensten en instellingen reeds langer een depot hadden, maar nu een enorme toestroom krijgen van archeologische vondsten, afkomstig van opgravingen door private bedrijven. Niet alle diensten of instellingen kunnen deze toestroom slikken en zo ontstaat er een tekort aan ruimte. De meeste bedrijven fungeren wel als tijdelijk depot, maar net als bij het papieren archief is het de overheid (lokaal, provinciaal of op gewestniveau) die verantwoordelijk zou moeten zijn voor de definitieve bewaring van het archeologisch archief en niet de privésector.

Een bijkomende moeilijkheid is de eigendomsproblematiek. De Grondwet stelt dat archeologische vondsten eigendom zijn van de

grondeigenaar. Dit wil zeggen dat heel wat vondsten die in depots worden opgeslagen eigenlijk geen eigendom zijn van de diensten of instellingen die het depot uitbaten. Een snelle oplossing voor dit probleem lijkt niet in zicht, omdat de eigendoms kwestie wordt geregeld op het federale niveau, het archeologiebeleid daarentegen is een Vlaamse en dus gewestmaterie. Om dit probleem te counteren is er voor het grondgebied van de Stad Gent een gemeentelijk reglement opgesteld (goedgekeurd op 14.12.2009), dat de overdracht van vondsten en opgravingsarchieven regelt. De doelstelling van dit reglement is tweeledig. Eerst

van de vondsten. De Dienst Stadsarcheologie ijvert ervoor dat private vondsten via een verklaring van schenking worden overgedragen aan de Stad Gent. Zo kan de collectie optimaal worden beheerd en kan het archeologisch depot dienen als locatie waar alle vondsten van het grondgebied Gent worden opgeslagen.

Een belangrijk principe van het archeologisch archief is dat het nooit gescheiden mag worden. De relaties tussen het vondstenmateriaal en opgravingsadministratie moeten te allen tijde worden behouden, anders verliest het onderzoek totaal zijn waarde. Voor 'depotarcheologen' is dat zonder veel twijfel de

Foto Dienst Stadsarcheologie

en vooral zorgt het ervoor, dat vondsten opgegraven door private bedrijven op een gestandaardiseerde en uniforme manier worden overgedragen naar het archeologisch depot van De Zwarte Doos. Dit slaat vooral op de verpakkingwijzen van bepaalde materialen. Anderzijds wordt gesteld dat er duidelijkheid moet zijn omtrent het eigendomsstatuut

uitdaging voor de toekomst. Door het vondstenmateriaal en de opgravingsadministratie optimaal te bewaren, te inventariseren, te digitaliseren en te ontsluiten, willen ze het archeologisch archief bewaren en de onschatbare informatie die er in vevat zit, doorgeven aan de toekomstige generaties.

Maarten Berkens

Lieve schatten van mensen

In augustus laat ik de deur van De Zwarte Doos voor de allerlaatste keer in het automatische slot vallen.

Het zijn 23 intense jaren geweest. De vriendenkring is steeds een hondstrouwe partner voor het Stadsarchief geweest en zal dit hopelijk de komende jaren evenzeer blijven. De vele sponsorprojecten hebben kostbare Gentse archiefstukken een tweede leven bezorgd. Ik kan niet anders dan iedereen nederig te danken voor al deze grote en kleine bijdragen aan de zorg voor het voortbestaan van jullie rijke Stadsarchief.

Het zijn intense jaren geweest met de herontdekking van de methode voor het historische huizenonderzoek, de ontwikkeling van het geautomatiseerd archiefbeheersysteem Dulle Griet, de jaarlijkse opendeurdagen - waarvan de allereerste al dateert van 1999 - en niet te vergeten de zeer ingrijpende herlocatie van het Stadsarchief. Onze dierbare, vertrouwde historische Berg van Barmhartigheid bleek niet langer bestand om de toenemende volumes archieven van de stadsadministratie in goede omstandigheden op te vangen. Op vier jaar tijd (2001-2005) werd niet alleen een nieuwe huisvesting gevonden, maar kreeg ook het bouwproject De Zwarte Doos definitief vorm. Het samenwonen met de Dienst Stadsarcheologie leverde nieuwe mogelijkheden tot samenwerking op.

De voorbije jaren realiseerde een zeer talrijke groep enthousiaste vrijwilligers ingrijpende projecten: de ontsluiting van de begraafregisters van de Alexianen, de Gentse huwelijksregisters en de bouwvergunningen. Het charterproject, ondersteund door de Koning Boudewijnstichting en de Vriendenkring, verzorgt de vele honderden wetteksten op perkament uit het archief van het Ancien Régime.

Het Stadsarchief staat een aantal uitdagingen te wachten. Aan de stad is het ingrijpende kerntakendebat eindelijk van start gegaan; hierin worden de krijtlijnen voor de toekomstige werking van alle stadsdiensten uitgetekend. Verder stevent het project DIA-Gent (Digitaal Archiveren Gent) stilaan af op een informatiearchiefbeheerssysteem en op de realisatie van een digitaal depot.

Wat mij persoonlijk het meeste zal bijblijven, dat zijn de vele persoonlijke, warme contacten die ik in de loop der jaren mocht hebben met bezoekers, vrienden van het archief, schenkers en collega's. Aan iedereen een oprechte dank voor zijn of haar bijdrage tot de uitbouw van het Stadsarchief en tot de geschiedenis van de Stad Gent.

Leen Charles

Leden- en fondsenwerving

Na ons tienjarig succesvol bestaan, is het wellicht een goed idee om even na te denken over hoe we de volgende jaren nieuwe projecten gaan kiezen, uitwerken en financieren. Deze vriendenkring heeft immers als doel de werking en de uitstraling van het Stadsarchief van Gent te ondersteunen en te bevorderen door alle activiteiten te ontplooiën die bijdragen tot dat doel (Art. 2 van onze statuten). Maar hoe kunnen we dat doel optimaal bereiken en met welke middelen?

Stadsarchivaris Leen Charles en ikzelf zijn recent naar een 'Fundraising Day' voor verenigingen geweest, waar verschillende sprekers hun ervaring, ideeën en raad kwamen voorleggen. Dat heeft ons doen nadenken en, met instemming van een unanieme Raad van Bestuur, zijn we tot het besluit gekomen dat deze vriendenkring zich nog beter moet organiseren om zijn doelstellingen te bereiken. Verschillende vragen moeten echter vooraf beantwoord worden. Welk erfgoed is belangrijk in het Gentse Stadsarchief? Worden deze archief- en collectiestukken in ideale omstandigheden bewaard? Welke initiatieven kunnen opgestart worden? Welke projecten kunnen we aan?

Tot hiertoe koos onze vereniging steeds voor jaarlijkse projecten die op financieel gebied vrij gemakkelijk beheerd konden worden. Onze laatste uitdaging, namelijk het conserveren van de charters in ideale omstandigheden, was al een begin om de projecten in een groter perspectief te zien. Zoals jullie weten, werd hiervoor een projectrekening geopend bij de Koning Boudewijnstichting. Het aantrekken van deze financiële steun is heel belangrijk, vooral voor het vlakken van de charters. Dit moet immers toevertrouwd worden aan een gespecialiseerde externe firma.

De grote uitdaging vormt echter steeds het werven van giften/sponsors om onze projecten te verwezenlijken. Een concreet actieplan is hierbij uiteraard onontbeerlijk! Het ontbreekt ons alvast niet aan ideeën:

- . opstellen van een visietekst, met doelstellingen en concrete cijfers
- . opmaak van een Case Statement (in samenwerking met de stadsarchivaris)
- . oprichting van een adviescomité
- . welke documenten uit het Stadsarchief zijn aantrekkelijk voor potentiële sponsors?
- . welke rol kan de Koning Boudewijnstichting spelen?
- . hoe kan deze vriendenkring meer leden aantrekken en haar reputatie vergroten?

Onze vereniging kan haar doelstelling enkel bereiken als ze het erfgoed uit het Stadsarchief (ook digitaal) in een optimale conditie helpt bewaren, en dit voor de volgende generaties. Wij hebben alvast een jonge ploeg die klaarstaat om met jullie hulp het nodige te doen.

Wij zouden dan ook graag advies en raad vragen aan onze leden. Jullie opinie is welkom!

Lieve Hemelaer

(een fervente verdediger van onze strategie)

lieve_goudet@yahoo.com

Link

Zelfportret van Edmond Sacré,
reeks portretten

Tentoonstelling 'Edmond Sacré (1851-1921), portret van een stad'

Het Stadsarchief leverde de afgelopen jaren een belangrijke bijdrage voor de realisatie van de permanente opstelling van het STAM. Ook bij de samenstelling van de tijdelijke tentoonstellingen doet het museum geregeld een beroep op de rijke verzamelingen en de knowhow van het archief.

Achter de schermen wordt er volop gewerkt aan de voorbereiding van de najaarstentoonstelling over de Gentse fotograaf Edmond Sacré (1851-1921). Zijn foto's worden nog vaak gebruikt in allerhande tentoonstellingen en publicaties. Desondanks kreeg de mens achter de foto's weinig aandacht. Daarenboven dienen de beelden meestal als illustraties bij een (historisch) verhaal. Voor de tentoonstelling in het STAM keren de samenstellers dit om, de foto's vormen het uitgangspunt. Wat vertellen ze ons? Wat bracht Sacré wel en wat bracht hij niet in beeld?

Het is meteen ook een gelegenheid om de rijke fotografische collecties van het Stadsarchief in de kijker te plaatsen. Tussen de duizenden foto's zitten er een aantal uitzonderlijke en zeldzame exemplaren. Tot voor kort was hiervoor weinig aandacht. Men keek vooral naar de voorstelling en minder naar de print. Gelukkig is de belangstelling voor dit patrimonium de jongste jaren gegroeid. In de tentoonstelling zullen trouwens bijna alleen originele fotoafdrukken te zien zijn, omdat dit een heel andere sfeer geeft dan moderne reproducties.

Wout De Vuyst

colofon

@rchieflink is de driemaandelijke nieuwsbrief van 't Archief. Gent on Files, een ondersteunende vzw voor het Stadsarchief van Gent

Het abonnement is begrepen in de lidmaatschapsbijdrage: 15 euro individuele leden, 18 euro gezin, 25 euro steunende leden en 250 euro ereleden.

Een los nummer kost 5 euro.

Rekeningnummer:
000-3252077-55

Projectrekening Koning Boudewijnstichting

"voor een betere conservatie van de charterverzameling": 000-0000004-04 met mededeling 'L82195 - 't Archief Gent on Files vzw; een fiscaal attest vanaf 40 euro.

Adres GOF

p.a. De Zwarte Doos Stadsarchief,
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
(09)266 57 60
stadsarchief@gent.be
www.gentonfiles.be

Coördinatie en eindredactie

Valérie Meillander
Christine Duthoit

Verantwoordelijke uitgever

Piet Veldeman, Ooistraat 10,
9041 Oostakker

ISSN - nummer: 1376-2966

Foto's:

Storm Calle, tenzij anders vermeld

Vormgeving

Évé Grafica - Erika Vanderstockt,
Gent, GSM: 0486/51.78.88

Druk

J. Verbeke, Gent

Inhoud

1	Over bier, limonade, ijs en...bommen
4	Het Archeologisch Archief
6	Lieve schatten van mensen
7	Leden- en fondsenwerving
007	
8	Link
	Tentoonstelling: 'Edmond Sacré'